

UOT 327

AVROPA BİRLİYİNİN YARANMASINI ZƏRURİLƏŞDİRƏN TARİXİ ŞƏRAİT

Cəlal XƏLİLOV*

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur: 20 oktyabr 2021; çapa qəbul edilmişdir: 8 noyabr 2021; online-da çap edilmişdir: 29 dekabr 2021.

Received: 20 th October, 2021; accepted: 8 th November, 2021; published online: 29 th December, 2021.

Açar sözlər: Avropa Birliyi, Avropa İttifaqı, inteqrasiya, iqtisadiyyat, Avropa

Giriş

XVIII əsrdə Avropada başlayan birləşmə hərəkatları 1951-ci ildə Avropa Kömür və Polad Birliyinin qurulması ilə rəsmi xarakter aldı. İqtisadi və kommertiya xüsusiyyətlərinə malik olan bu Cəmiyyət zamanla sosial, iqtisadi, hüquqi və siyasi cəhətdən dəyişdi və 1957 -ci ildə imzalanan Roma Müqaviləsi ilə Avropa İqtisadi Birliyini qurdu. Altı ölkə ilə başlayan və indi iyirmi səkkiz ölkəni özündə birləşdirən bu formalaşmanın məqsədi ortaq siyasi və iqtisadi inteqrasiyanı təmin etmək idi. Bu inteqrasiyanın düzgün şəkildə həyata keçirilməsi isə qurulmuş ümumi siyasətin ən yaxşı şəkildə həyata keçirilməsi ilə mümkündür.

Birliyə üzv olan dövlətlərin qanunları və təcrübələri də sürətlə dəyişdi. Avropa İqtisadi Birliyinin adı dəyişdi və 1993-cü ildə qüvvəyə minən Maastrich Anlaşması ilə bu qurum Avropa Birliyinə çevrildi. Bununla da quruma üzv olan Avropa ölkələrində sosial-iqtisadi tərəqqi sürətləndi və gücləndi. Bu inteqrasiya hərəkatları, müxtəlif iqtisadi və sosial quruluşlu ölkələrin makro mövzularda razılığa gəlməsi baxımından çox çətin və uzun bir prosesə səbəb oldu. Avropa Birliyi baxımından ortaq hədəfləri təyin etmək, ən yüksək səviyyədə qurulacaq birlik siyasətini formalaşdırmaq və rəqabət prinsipinə əsaslanaraq azad bazar iqtisadiyyatını tamamlamaq zəruri idi. İlk olaraq, Avropa Birliyinin formalaşması zamanı Birliyin yaranmasına qədər qurulan cəmiyyətləri, üzv ölkələrin bu birliyə nə üçün ehtiyac duyduqları və Birliyin qurulmasına qədər hansı mərhələlərdən keçdiyini araşdırmaq. Daha sonra isə Avropa Birliyinin yaradılması məqsədinə nəzər salmaq.

1. Avropa Birliyinin yaradılması

Fəlsəfi təməlləri çox qədimlərə gedib çıxan Avropa Birliyini yaratmaq söyləri, kömür və polad qaynaqları olan ölkələrin milli ticarət sərhədlərini aradan qaldıraraq iqtisadi birlik yaratmağı hədəfləyən Avropa Kömür və Polad Birliyinin qurulması ilə rəsmi xarakter aldı. Avropa Birliyi adlanan bu böyük quruluşun məqsədi altı ölkə ilə başlayan və indi iyirmi səkkiz ölkəni birləşdirən ortaq bir siyasi və iqtisadi inteqrasiyanı təmin etməkdir.

Avropadakı birləşmə hərəkatları ilk olaraq XVIII əsrdə İngiltərə ilə Fransa arasında bağlanmış ticarət müqaviləsi şəklində başladı və Fransada baş verən inqilabla sona çatdı. 1815-ci il Almaniya ilə Prussiya öz əyalətləri arasında imzaladıqları Maasen Tarifi ilə

* magistrant, Bakı Avrasiya Universiteti
e-mail: jalal_khalil@mail.ru

daxili gömrüyü qaldırmış, İngiltərə və Fransa isə öz aralarında bağladıkları müxtəlif müqavilələrlə gömrükləri azaltmışlar. Ancaq Almaniya, Fransa və İtaliya öz millətinin mənafeələrini üstün tutaraq gömrükləri yenidən qaldırır.

1920-ci illərdə birlik yaratmaq üçün ciddi səylər göstərildi və Birinci Dünya Müharibəsindən sonra, daha doğrusu 1923-cü ildə Count Richart Coodenhove-Kalergi "Pan Avropa Hərəkəti" adlı bir təşkilat quruldu. Daha sonra, 1926-cı ildə Cenevrədə Avropa Əməkdaşlıq Dərnəyi adı altında yeni bir təşkilat yaradıldı.

1932-ci ildə imzalanan Quchy müqaviləsi ilə həyata keçirilən Belçika, Hollandiya və Lüksemburqun birləşməsi Avropada ilk iqtisadi inteqrasiya oldu. Benelux adlanan bu birləşmədə arzu olunan məqsəd 1944-cü ildə əldə edildi və Gömrük İttifaqı tətbiq edildi. Benelux ölkələri arasındakı bu birləşmə hərəkəti yeni fikirlər ortaya çıxardı və 1946 -cı ildə Amerika Birləşmiş Ştatlarının Prezidenti V.Çörçill Almaniya və Fransanın ayrı bir birlik, İngiltərə və İngilis Millətlər Birliyinin də ayrı birlik yaratmasını və bu iki birliyin "Birləşmiş Avropa Dövləti" adı altında bir konfederasiyada toplanmasını təklif etdi.

Bundan sonra birliyi quracaq ölkələrin səlahiyyətlərinin ləğv edilməsinə qarşı federalist fikir və səlahiyyətlərin ölkələrin əlində qalmasını nəzərdə tutan funksionalist fikir ortaya çıxdı və bu fikirlər bir çox təşkilatların yaranmasına səbəb oldu. Bu təşkilatlar 1947 -ci ildə birləşərək bir komitə yaratdılar, lakin təşkilatlar arasında müxtəlif fikir ayrılıqları yaşandı. Nəticədə komitə öz məqsədinə nail ola bilmədi.

1870-ci ildən XX əsrin 2-ci yarısınaqədər Fransa və Almaniya arasında 3 dəfə müharibə olub. Nəticədə bir çox insan həlak oldu. Bu müharibələrdən sonra əksər region ölkələrinin liderləri sülhün təminatının yeganə yolunu ölkələrin iqtisadi və siyasi baxımdan birləşməsində görməyə başladılar. Avropada milli qarşıdurmaların üstəsindən gələ biləcək yeni bir təşkilatın formalaşması II Dünya müharibəsi zamanı totalitar rəhbərliklərə qarşı mübarizə aparən hərəkətlərindən qaynaqlanmışdır.

Sonrakı dövrlərdə Avropa ölkələrinin çoxunda, xüsusən də Şərqi Avropa ölkələrində güclənən sosialistlər Amerika Birləşmiş Ştatlarının maraqlarını təhdid etməyə başladılar və buna son qoymaq istəyən ABŞ qərar verdi: yardımın miqdarının müəyyənləşdirilməsi, iqtisadi bir proqramın hazırlanması və ticarət maneələrinin azaldılması kimi bəzi şərtləri yerinə yetirmək müqabilində müharibəni tərk etmək, inkişaf etməkdə olan Avropa dövlətlərinə maliyyə yardımını təklif etmək.

Marşall Planı çərçivəsində bu təklifi qəbul edən Avropa dövlətlərinə yardımlar göstərilməyə başlandı və Avropa İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatı Avropa dövlətlərinə yardım çatdırmaq məqsədi ilə Avropa Birləşmiş Ştatlarının konqresini çağıraraq yaradılmışdır. İlk altı ayda müsbət nəticələr alındı və 1950-ci ildə Avropa Ödəniş Birliyi quruldu. Bütün bu müsbət inkişaf nəticəsində ABŞ, Kanada və Yaponiyanın iqtisadi cəhətdən sabit bir quruluş əldə etmək üçün üzv ölkələrə qoşulması nəticəsində bu təşkilat genişlənərək İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatına çevrildi.

Almaniyanın güclənməsi və SSRİ-nin Çexoslovakiya və Şərqi Almaniyanı öz tərəfinə çəkərək Avropa ölkələri üçün təhlükə yaratması, 1951-ci ildə Avropa Birliyinin təməlinin atıldığı Avropa Kömür və Polad Birliyinin yaranmasına səbəb oldu. Müharibə sənayesinin ən əsas tələbləri olan kömür və polad qaynaqlarının qarşılıqlı nəzarəti, beləliklə Fransa ilə Almaniya arasında qarşılıqlı asılılıq əlaqəsi yaratmaq və bununla da Avropa sülhünü təmin etmək Avropa Kömür və Polad Birliyinin yaranmasında ən əsas rolu oynamışdır. Avropa Kömür və Polad Birliyinin məqsədi Almaniya və Fransa, Belçika, Lüksemburq, Hollandiya və İtaliya da daxil olmaqla altı üzv ölkənin milli ticarət sərhədlərini aradan qaldıraraq iqtisadi birlik yaratmaqdır. Digər məqsədlər cəmiyyət tərəfindən təyin olunan investisiya layihələrini tez bir zamanda həyata keçirmək, dəmir - polad sənayesində məşğulluğu artırmaq, işçilərin mənzil sahibi olmasını təmin etmək, dəmir və polad istehsalını artırmaq və investisiyalara sərmayə qoymaqdır.

Avropada birləşmə müddətinə sürət qazandıran biri federasiya, digəri isə funksional olan iki hərəkatın tərəfdarları İtalyan federalist A.Spinelli və 1951-ci ildə Avropa Kömür və Polad İttifaqının yaranmasına təkan verən Şuman planının ilham qaynağı J.Monnetdir. Hər iki cərəyanın fərqli fikirləri var idi. Nəticədə, 1951-ci ildə Belçika, Qərbi Almaniyaya, Fransa, Lüksemburq, Niderland və İtaliyadan ibarət 6 üzv ölkədən ibarət Avropa Kömür və Polad İttifaqı yarandı. Bu ölkələrdə kömür və polad sənayesi ilə əlaqədar qəbul edilən qərarlar bu yeni quruma tapşırıldı və ilk başçısı Jan Monnet oldu.

Kömür və Polad sənayesi üzrə başlayan uğurlu birləşmə hərəkatları iqtisadiyyatın əksər sahələrini əhatə edən inteqrasiya işləri ilə əvəzlənmişdir. Yaxın Şərqdə Misir-İsrail müharibəsi nəticəsində yaranan neft ehtiyacını tənzimləmək üçün 25 Mart 1957-ci ildə Avropa Atom Enerjisi Birliyi (EURATOM), iqtisadi birləşmə üçün isə Avropa İqtisadi Birliyi yaradıldı. Avropa İqtisadi Birliyinin qurulmasının məqsədi üzv ölkələrin rifahını maksimum dərəcədə artırmaq və üzv dövlətlərin iqtisadi siyasətlərinin uyğunluğunu təmin edərək davamlı olaraq genişləndirmək üçün ortaq bir bazarın qurulmasıdır. Bundan əlavə, ədalət və daxili işlər sahəsində əməkdaşlığın təmin edilməsi, ortaq təhlükəsizlik və xarici siyasətin qurulması Maastrixt müqaviləsinin AB -yə verdiyi digər ümumi siyasətlərdir. Roma Müqaviləsi ilə Aİİ -nin altı orqanı, yəni Şura, Komissiya, Parlament, Ədliyyə Məhkəməsi, Hesablama Məhkəməsi və İqtisadi, Sosial və Məsləhət Komitələri müəyyən edildi.

Artıq XX əsrin ikinci yarsından Avropa Birliyinin formalaşmasının əsası qoyulmuşdur. 1951-ci ildə "Avropa kömür və metal birliyi" adlanan qurumun əsası qoyulmuşdur (5, s. 398). Avropa İqtisadi Birliyini quran Roma müqaviləsi ilə alınan qərara görə, ilk gömrük endirimləri 1959 -cu ildə həyata keçirildi. 1965-ci ildə imzalanan Füzyon Müqaviləsi (Birləşmə Müqaviləsi) ilə, yuxarıda qeyd olunan üç icma (Avropa Kömür və Polad Birliyi, Avropa İqtisadi Birliyi və Avropa Atom Enerjisi Birliyi) üçün vahid bir Şura və vahid Komissiya yaradıldı və Avropa Birlikləri adlandırıldı. Bütün bu proseslərin nəticəsində, 1967-ci il müqaviləsinə əsasən Avropa Birlikləri termini işlədilməyə başlanmışdır (1, s. 232).

1968 -ci ildə üzv dövlətlər arasında malların giriş və çıxışında ekvivalent təsiri olan gömrük rüsumlarını və tədbirləri ləğv etmək üçün Gömrük İttifaqı yaradıldı.

2. Avropa Birliyinin məqsədləri və fəaliyyət istiqamətləri

Avropa Birliyinin məqsədləri dedikdə birincisi yaradılış məqsədləri, ikincisi isə Birliyin məqsədləri olaraq iki qrup hüquqi müddəə nəzərdə tutulur.

Avropa Birliyinin yaradılmasının məqsədləri, üzv dövlətlərin və onların xalqlarının iradəsini, istəklərini, dəyərlərini əks etdirir. Bu məqsədlər təsis müqavilələrinin giriş hissələrində göstərilmişdir və ilk növbədə, "Avropa Birliklərinin yaradılması ilə başlayan Avropa inteqrasiyası prosesində yeni bir mərhələyə keçmək" əzmi və "tarixinə, mədəniyyətinə və adət-ənənələrinə hörmət edərək xalqları arasında həmrəyliyi dərinləşdirmək" arzusu.

Nizamnamənin girişi özlüyündə hüquqi qaydaların mənbələri hesab edilmirdi. Onlarda qeyd edilmiş müddəalar hüquqi cəhətdən məcburi deyildir. Məhkəmələr tərəfindən Avropa Birliyi qanunlarının müddəalarının teleoloji (məqsədyönlü) təfsiri üçün də geniş istifadə olunur.

Avropa Birliyinin məqsədləri təşkilatın hüquqi aktlar və digər qərarlar hazırlayarkən və qəbul edərək səy göstərməli olduğu ictimai həyatdakı əlverişli dəyişikliklərdir.

Bundan əlavə, Birlik özünün qarşısına bir sıra iqtisadi və sosial hədəflər qoyur. Başqa sözlə, Birlik təşkilata mənsub xalqların rifahını yaxşılaşdırmaq məqsədi ilə bir sıra fəaliyyət istiqamətləri üzrə ayrı-ayrılıqda siyasətlər yeridir. Bu fəaliyyət istiqamətlərindən aşağıdakıları qeyd etmək mümkündür.

3. Avropa Birliyinin sənaye və ticarət siyasətləri

Avropa Birliyinin ticarət siyasəti dedikdə şəxslər, xidmətlər və kapitalın sərbəst hərəkətini təmin etmək məqsədi ilə yaradılmış daxili bazar və gömrük ittifaqı başa düşülür. Romanın qurduğu yeni ticarət müqaviləsinin 23-cü maddəsində icmanın bütün əmlakının sərbəst dövriyyədə olması nəzərdə tutulurdu. O, üzv ölkələr arasında idxal, ixrac və gömrük rüsumlarına əsaslanır. O, həmçinin üçüncü ölkələrə qarşı Vahid Gömrük Tarifinin tətbiqini əhatə edir ki, bu da idxal və ixrac gömrük rüsumlarını və üzv ölkələr arasında ekvivalent təsirə malik digər rüsumları, ödənişləri və vergiləri əhatə edir.

Aİ-nin davamlı inkişaf strategiyasının təməl daşı istehsal sənayesinin rəqabət qabiliyyətidir. Aİ-da davamlılığı təmin etmək üçün üç sahədə irəliləyiş əldə edilməlidir: iqtisadi, sosial və ekoloji. Aİ-nin sənaye siyasətinin əsas məqsədi olan rəqabətqabiliyyətli istehsal sənayesi yaratmaq üçün biliyə, innovasiyaya və sahibkarlığa önəm verilməlidir.

3.1 Avropa Birliyinin büdcə siyasətləri

Avropa Birliyinin yaradılması haqqında müqavilənin 269-cu maddəsi Birliyin bütün büdcəsinin İttifaqın öz vəsaitləri hesabına maliyyələşdirilməsinə aiddir. Aİ-nin illik büdcəsinin böyük bir hissəsi Avropa cəmiyyətlərinin xeyrinə istifadə olunur. Birliyin büdcə vəsaitləri kənd təsərrüfatı, daxili və xarici siyasət, inzibati xərclər, birləşmə fondları və ittifaqa üzvlükdən əvvəl yardım xərclərini maliyyələşdirir. Bundan əlavə, Aİ büdcəsi ətraf mühitin təmizlənməsi, qida təhlükəsizliyi və xərçəng tədqiqatları kimi sahələrə ayrılır. Bildiyimiz kimi, Avropa Birliyinin müstəqil büdcəsi, müstəqil valyuta sistemi var (2, s. 33).

Eyni zamanda, Aİ büdcəsi üzv dövlətlərin müəyyən etdiyi ümumi siyasətləri həyata keçirmək, siyasi, sosial və iqtisadi inteqrasiyanı təmin etmək üçün istifadə edilən ən təsirli vasitədir. Avropa İttifaqının büdcə gəlirləri gömrük rüsumu, kənd təsərrüfatı vergiləri, ƏDV payı (1%), ümumi milli məhsulun payı (1,27%), şəkər və qlükoza vergiləri olmaqla beş səhmdən ibarətdir.

3.2 Avropa Birliyinin iqtisadi və pul siyasəti

Məlum olduğu kimi, yaxın tarix boyu qurulmağa çalışılan iqtisadi-valyuta ittifaqı yaratmaq cəhdləri müəyyən müqavimətlə üzləşmiş və uğursuzluqla nəticələnmişdir. Bu uğursuzluğun səbəbləri üzv ölkələrin sosial və iqtisadi şərtlərindəki fərqlər, eləcə də ölkələrin pul məsələlərini milli müstəqillikləri ilə eyni səviyyədə qiymətləndirməsi ola bilər. Bundan əlavə, dünya iqtisadiyyatında baş verən neqativ proseslər, hüquqi infrastrukturun zəifliyi və böhranlara ortaq müqavimət də bu uğursuzluğun səbəblərindəndir.

İqtisadi və pul inteqrasiyasına keçiddə həyata keçiriləcək mərhələlər üzv ölkələr arasında valyuta ittifaqının yaradılması, kapitalın hərəkətinin liberallaşdırılması, ümumi ehtiyat fondunun yaradılması, pulun yaradılması və məhv edilməsi səlahiyyətinə malik ümumi mərkəzi bankın yaradılmasıdır. 2002-ci ildən ortaq valyuta (avro) qəbul edən Aİ-yə üzv dövlətlər milli suverenliklərini təmsil edən valyuta ilə bağlı səlahiyyətlərini ittifaq institutlarına keçiriblər. Aİ-nin ortaq pul sistemini ən uyğun şəkildə həyata keçirə bilməsi üzv ölkələrin iqtisadi və maliyyə siyasətlərinin Maastrixt müqaviləsində müəyyən edilmiş “eyniləşmə meyarları”na uyğunlaşdırılmasından asılıdır. Bu meyarlar iqtisadiyyatların homogenləşmə dərəcəsini göstərmək üçün istifadə olunan dəyişənlərdir.

Bildiyimiz kimi, Avropa Birliyi və Azərbaycan arasında bir sıra müqavilələr bağlanmışdır. Bu müqavilələrin əsasında kapital qoyuluşu ilə bağlı olan məsələlər daha önəmli yer tutur. Ən əsası Tərəfdaşlıq və Əməkdaşlıq haqqında Müqavilənin 43-cü maddəsi “Azərbaycan və Birlik arasında iqtisadimünasibətlərin inkişafı və möhkəmləndirilməsi üçün mühüm şərt kimi tərəflərin qanunvericiliyinin uyğunlaşdırılmasını nəzərdə tutur” (3, s. 140).

3.3 Avropa Birliyinin ətraf mühit siyasəti

Avropa Birliyində ətraf mühitin mühafizəsinin əhəmiyyəti 70-ci illərdən hiss edil-məyə başlayıb. Avropa Birliyinin ətraf mühit siyasətinin əsas məqsədi ətraf mühitin çirk-lənməsinin qarşısını almaq, təbiətin və təbii resursların ekologiyaya zərər verməyəcək şəkildə istifadəsini təmin etməkdir (5, s. 143). Ətraf mühitin mühafizəsi indiki və gələcək nəsillərin həyat keyfiyyətinin əsas şərti olduğundan, yaşayış mühitinin keyfiyyətinin və yaşayış şəraitinin yüksəldilməsi ümumi ekoloji siyasətin əsasını təşkil edir. Lakin iqtisadi artımla paralel olaraq bu vəzifəni uzunmüddətli perspektivdə saxlamaq çətindir. AB-nin ətraf mühit siyasəti innovasiya və biznes imkanlarını təşviq edən yüksək ekoloji standart-lara inanmağa əsaslanır.

3.4 Avropa Birliyinin enerji siyasəti

Avropa Birliyinin ən qədim siyasətlərindən biri olan Enerji Siyasəti ilə üzv ölkələ-rin enerji istehlakında kömürün payının qorunub saxlanması, təbii qaz və alternativ ener-jinin payının artırılması, rəqabət qabiliyyəti, enerji təchizatının təhlükəsizliyi və ətraf mü-hitin təmizliyi arasında tarazlıq hədəflənir. Enerji ehtiyatlarının tükənəcəyi düşüncəsi ilə birliyin alternativ enerjilərə ehtiyacı var, çünki davamlı inkişaf üçün neftdən daha az və ağıllı istifadə tələb olunur. Avropa Komissiyasının enerji siyasətində ən mühüm məqsəd-lərindən biri külək, su və günəşdən əldə edilən alternativ enerjiyə keçərək ətraf mühitə olan təzyiği və xarici asılılığı azaltmaqdır. Alternativ enerjiden istifadə ilə bağlı Avropa İttifaqının məqsədi yaxın gələcəkdə alternativ enerjinin ümumi enerji istehlakında payını 6%-dən 12%-ə çatdırmaqdır.

4. Avropa Birliyinin genişlənməsi

Altıların uğuru Birləşmiş Krallıq, Danimarka və İrlandiyanı İcma üzvlüyünə mürə-ciət etməyə sövq etdi. Bu üç ölkə, 1973-cü ildə General de Gaulle başçılıq etdiyi Fransa-nın 1963-cü ildə və 1967-ci ildə Britaniya üzvlüyünə qarşı iki dəfə veto hüququndan istifadə etdiyi çətin bir bazarlıq dövrünün ardından üzv oldu.

1981-ci ildə Yunanıstan birliyə qoşuldu. 1986-cı ildə İspaniya və Portuqaliyanın qoşulması ilə birlik cənuba doğru genişləndi və bununla da üzvlərin sayı 12-yə çatdı.

Dünyadakı tənəzzül və maliyyə yükü paylaşımı ilə əlaqədar daxili qarşıdurmalar 1980-ci illərin əvvəllərində "Avropa pessimizmi" atmosferinə səbəb oldu. Lakin 1984-cü ildən sonra bu, Birliyin canlanması üçün daha ümidverici perspektivlərlə əvəz olundu. 1985-ci ildə Jacques Delorsun başçılıq etdiyi Komissiya tərəfindən hazırlanan Ağ Sənədə əsaslanaraq, Birlik 1 Yanvar 1993 -cü ilə qədər vahid bazar yaratmağı hədəfləyir. Vahid Avropa Aktı 17 Fevral 1986-cı ildə Almaniya, Belçika, Fransa, Hollandiya, İngiltərə, İr-landiya, İspaniya, Lüksemburq və Portuqaliya, 28 Fevral 1986 -cı ildə Danimarka, İtaliya və Yunanıstan tərəfindən imzalanmışdır.

1987-ci ildə qüvvəyə minən Vahid Avropa Aktı və Avropa Birliklərini quran Mü-qavilələr geniş dəyişikliklərə məruz qalmışdır.

1992-ci ildə imzalanan və 1993-cü ildə qüvvəyə minən və rəsmi adı "Avropa Birliyi Müqaviləsi" olan Maastrixt Müqaviləsi Roma Müqaviləsinin bəzi maddələrini çıxarmaq-la iqtisadi, siyasi və sosial birliyi təmin etmək məqsədi güdüdü. Məhz 1994-cü ildə Avs-triya, Norveç, Finlandiya və İsveçin qoşulması ilə bu birliyin üzvlərinin sayı 15-ə çatmış-dır (4, s. 398).

Avropa Birliyi əsasında qurulan Maastrixt müqaviləsi ilə Avropa İqtisadi Birliyinin adı Avropa Birliyinə çevrildi və sosial -iqtisadi tərəqqini sürətləndirən və gücləndirən 3 əsas prinsip qəbul edildi:

- Rəqabət prinsipinə əsaslanan sərbəst bazar iqtisadiyyatı.
- Dövlət maliyyəsinin düzgün idarə olunması.
- Əvəzetmə prinsipi.

1957-ci il Roma müqaviləsi ilə müəyyən edilən ortaq siyasətlər 7 Fevral 1992 -ci ildə Maastrixtdə imzalanən müqavilə ilə dəyişdi. Avropa Birliyi anlayışı Avropa Birliyi vasitəsi ilə həyata keçirilən məqsəd və siyasətləri və Avropa Birliyinin gətirdiyi üç yeni hərəkətin (İqtisadi və Valyuta Birliyi, Avropa Vətəndaşlığı və Ümumi Təhlükəsizlik və Xarici Siyasət) əhatə etdiyi məqsəd və siyasətləri həyata keçirmək üçün istifadə olunur.

1995-ci ildə Avstriya, Finlandiya və İsveçin iştirakı ilə Avropa Birliyi üzvlərinin sayı 15-ə qalxdı. Ümumi Avropa valyutası olan Avro, 1 Yanvar 2002-ci ildə rəsmi olaraq dövriyyəyə buraxıldı və 12 ölkədə istifadə edilməyə başlandı. 2004 -cü ildə Avropa Birliyi tarixində ən böyük genişlənmə dalğası baş verdi və 10 yeni ölkə (Çexiya, Estoniya, Kipr, Latviya, Litva, Macarıstan, Malta, Polşa, Slovakiya və Sloveniya) Avropa Birliyinə qoşuldu. 2007-ci ildə Bolqarıstan və Rumıniyanın qoşulması ilə AB üzvlərinin sayı 27-yə yüksəldi. 2013-cü ildə Xorvatiyanın qoşulması ilə Avropa Birliyinə üzv dövlətlərin sayı 28-ə çatdı.

Nəticə

Ümumi nəticəyə gələrək qeyd etməliyik ki, II Dünya müharibəsindən sonrakı dövrdə Avropa ölkələrində yaranmış iqtisadi və sosial zəifləmə nəticəsi olaraq Avropa Birliyi kimi bir qurumun yaranması bütün Avropa ölkələrinin tərəqqisi üçün zəruri hesab edilir. Başqa sözlə desək, Avropa Birliyinin yaranması sülhü təşviq etmək, vahid iqtisadi və pul sistemi qurmaq, inklüzivliyi təşviq etmək, ayrı-seçkiliklə mübarizə aparmaq, ticarət və sərəhədlər üçün maneələri aradan qaldırmaq, texnoloji və elmi inkişafı təşviq etmək, ətraf mühitin mühafizəsini dəstəkləmək, eyni zamanda rəqabətli global bazar və sosial tərəqqini təmin etmək üçün bir cəhd idi. Sözsüz ki, yarandığı ilk dövr üçün Avropa Birliyi yaxın gələcəkdə bu qədər yükü öz üzərinə götürəcəyini təsəvvür etmədi. Avropa Kömür və Polad Birliyi kimi yaranmış bu birlik, hazırda Avropa ölkələrinin davamlı iqtisadi inkişafı cəhətdən əvəzənilməz xarakter daşımağa davam edir. Bütün ölkələrə məlumdur ki, hazırki dövrdə Avropa ölkələrinin sosial-iqtisadi inkişafı fərdi olaraq Birliyin inkişafından asılıdır. Buna görə də birliyə üzv olan dövlətlər davamlı inkişaf üçün öz öhdəliklərini layiqincə yerinə yetirməyə çalışacaqlar.

ƏDƏBİYYAT

1. Babaoğlu H. Dünya Siyasəti və Beynəlxalq Münasibətlər. Bakı: Çinar-Çap, 2010, 587 s.
2. Əkbərov R. Avropa Hüququ. Bakı: Elm və Təhsil, 2016, 180 səh.
3. Eyvazova S. Avropa İttifaqı və Azərbaycan Respublikası Əməkdaşlığının Hüquqi Əsasları. Bakı: Azər nəşr, 2018, 288 s.
4. Həsənov Ə. Müasir Beynəlxalq Münasibətlər və Azərbaycanın Xarici Siyasəti. Bakı: Azərbaycan, 2005, 398 s.
5. Kaya A. Avropa Birliyi Hakkında Merak Ettikləriniz. İstanbul: Hiperlink Yayınları, 2013, 143 s.

Summary

Jalal Khalilov

Historical Conditions Necessitating the Establishment of the European Union

The idea of creating a Union in Europe coincides with the emergence of nation states on this continent. In the peace treaties signed as a result of the war between the countries of continental Europe, the idea of creating a "Union" or "Federation" in Europe came to the fore. However, the idea of creating a Union in Europe did not appear in earnest until during the Second World War.

The split between the two countries led to a new general war in Europe. After the war, Jean Monnet, president of the French Planning Organization, came up with the idea of creating an organization called the European Coal and Steel Community. Monnet, who pioneered the idea of creating the European Union.

Robert Schumann, French Foreign Minister of the period, was responsible for the pooling of coal and steel resources between France and Germany on May 9, 1950, and for the responsibility of supranational authorities for the production and use of these substances, which were the mainstay of the war industry. The European Union has developed over time, and before that it was an organization with an economic character and political identity. During this process, the Fellowship followed a style of behavior that scientists described as moving a bicycle at double speed and tried to overcome problems within itself.

When we want to study the historical development of the European Union from the very beginning, it is necessary to study the institutions that actually form the European Communities and the agreements that ensure the existence and continuation of the Community. The most important of these treaties are the Paris Agreement of 1951, the Treaty of Rome in 1957, the Treaty of Brussels in 1965 and the Treaty of Maastricht in 1992.

An organization whose main goal was to unite the coal and steel markets of the member countries, increase productivity and ensure the creation of new unions in Europe, now it becomes a guarantor of the sustainable development of its member states and a defender of its citizens. A community that at first did not even expect its founders to go this far is still considered insufficient, despite the fact that today it has achieved so many successes. The future of the European Union; In fact, it is directly related to development in the historical process. Because it doesn't matter how many problems the European Union has experienced within itself; in the world, now under the auspices of the European Union continues to be a good example.

***Keywords:** Germany, European Union, Federation, France, Organization, Europe*

Резюме

Джлал Халилов

Исторические условия, обусловившие необходимость создания Европейского Союза

Идея создания Союза в Европе совпадает с появлением национальных государств на этом континенте. В мирных договорах, подписанных в результате войны между странами континентальной Европы, на первый план вышла идея создания «Союза» или «Федерации» в Европе. Однако идея создания Союза в Европе всерьез возникла только во время Второй мировой войны.

Раскол между двумя странами привел к новой всеобщей войне в Европе. После войны Жан Моннет, президент Французской организации планирования, высказал идею создания организации под названием «Европейское сообщество угля и стали». Моннет, который был пионером идеи создания Европейского Союза.

Роберт Шуман, министр иностранных дел Франции того периода, 9 мая 1950 года отвечал за объединение ресурсов угля и стали между Францией и Германией, а также за ответственность наднациональных властей за производство и использование этих веществ, которые были опорой военной промышленности. Европейский Союз со временем развивался, и до этого он был организацией с экономическим характером и политической идентичностью. Во время этого процесса Сообщество следовало стилю поведения, который ученые описали как движение велосипеда с двойной скоростью, и пытались преодолеть проблемы внутри себя.

Когда мы хотим изучить историческое развитие Европейского Союза с самого начала, необходимо изучить институты, которые фактически образуют Европейские Сообщества, и соглашения, обеспечивающие существование и продолжение Сообщества. Наиболее важными из этих договоров являются Парижское соглашение 1951 года, Римский договор

1957 года, Брюссельский договор 1965 года и Маастрихтский договор 1992 года.

Основной целью данной организации было - объединение рынков угля и стали стран, являющихся её членами, а также явилось повышение производительности труда и обеспечение создания новых профсоюзов в Европе, но теперь она стала гарантом устойчивого развития государств - членом во многих областях, а также защитником своих граждан во многих других отраслях. Сообщество, которое вначале даже не ожидало, что его основатели зайдут так далеко, по-прежнему считается недостаточным, несмотря на то, что сегодня оно добилось стольких успехов. Будущее Европейского Союза; Фактически, с развитием в историческом процессе имеет прямое отношение. Потому что не важно, сколько проблем Евросоюз испытал внутри себя; в мире, в настоящее время под эгидой Европейского Союза продолжает быть хорошим примером.

Ключевые слова: Германия, Европейский Союз, Федерация Франция, организация, Европа

Baş redaktorun müavini, s.e.d., prof. Gülzar İsxan qızı İbrahimovanın rəyi əsasında çapa məsləhət görülmüşdür.